

TERCIÁRNÍ VZDĚLÁNÍ JAKO SLOŽKA INDEXU GENDEROVÉ SPRÁVEDLNOSTI

E + M

Václav Urbánek, Kateřina Maršíková, Pavla Řehořová

Úvod

Na konferenci Organizace Spojených Národů o sociálním rozvoji v Kodani (1995) a Konferenci o ženách v Pekingu (1995) bylo poprvé definováno odstranění chudoby a rovnost pohlaví jako společný celosvětový cíl – jeden z hlavních cílů vedle míru a lidských práv. Propojení národních a globální úrovně hraje významnou roli rovněž při vytváření různých indexů a statistických srovnání, které poskytují srovnatelné mezinárodní informace a makroperspektivu, a zároveň nabízejí údaje o situaci v jednotlivých zemích. Síť občanských sdružení Social Watch vytvořila alternativní ukazatele pro měření vývoje (pokroku či zhoršování) situace v oblasti rovnosti mužů a žen (GEI – Gender Equity Index) a uspokojování základních lidských potřeb (BCI – Basic Capability Index). [17]

1. Genderová spravedlnost

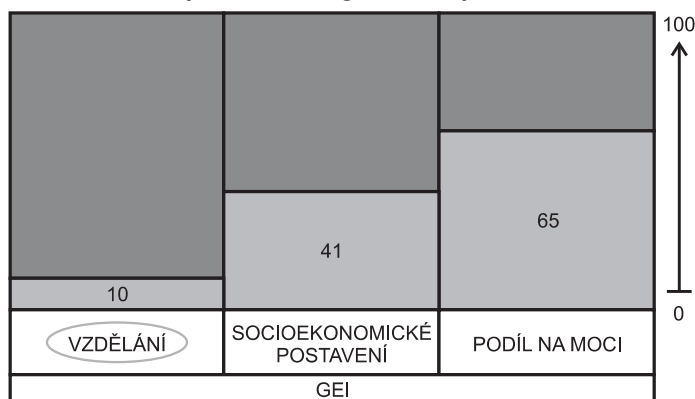
Index genderové spravedlnosti vychází z mezinárodně dostupných srovnatelných údajů

a umožňuje určit pořadí a klasifikovat země podle výběru ukazatelů týkajících se genderové nespravedlnosti ve třech různých oblastech: **vzdělání**, socioekonomické postavení a podíl na moci (viz. Obr. 1 a Tab. 1).

Pro rok 2008 vyhodnocuje GEI současnou situaci ve 157 zemích, vychází z nejnovějších dostupných statistik a umožňuje určit vývojové trendy budoucích let. Nejvyšší možná hodnota indexu je 100, její dosažení by signalizovalo neexistenci genderových rozdílů v každé ze tří sledovaných oblastí. Index poměruje rozdíly mezi ženami a muži, nikoli celkovou úroveň vzdělání, politické participace a ekonomickou úroveň.

Vzdělání je jedinou složkou indexu, ve které mnoho zemí skutečně dosáhlo úrovně genderové rovnosti, tj. parity (ovšem za podmínek, kdy vzdělání stále není dostupné velkému počtu dětí a pouze se snížila genderová disparita v přístupu ke vzdělání). Tam, kde byla dosažena tato maximální úroveň, není již další pokrok možný. Nicméně kromě skutečnosti, že v oblasti vzdělání řada

Obr. 1: Stupně k dosažení genderové spravedlnosti

Zdroj: vlastní, úprava dle [1]

Pozn.: Míra nerovnosti = počet bodů indexu potřebných k dosažení spravedlnosti (100) celkově v každé z oblastí sledovaných GEI.

Tab. 1: Regionální průměry GEI dle jeho složek

DIMENZE	1. DIMENZE	2. DIMENZE	3. DIMENZE
	VZDĚLÁNÍ	SOCIOEKONOMICKÉ POSTAVENÍ	PODÍL NA MOCI
CELOSVĚTOVĚ	90	59	35
Centrální Asie	92	65	30
Východní Asie	94	62	37
Evropa	99	68	49
Latinská Amerika a Karibik	99	57	45
Střední východ a Severní Afrika	90	35	19
Severní Amerika	100	73	53
Jižní Asie	80	47	20
Subsaharská Afrika	73	61	24

Zdroj: [23]

zemí již pokrok nevykazuje, odhaluje tato složka indexu také fakt, že v mnoha zemích probíhá regrese.

Ve zbývajících dvou dimenzích týkajících se integrace žen do ekonomického a politického života nedosáhl zatím žádný region úplné parity. GEI přináší důkazy, že genderové nespravedlnosti nelze zdůvodnit rozdíly v příjmech mezi regiony, resp. zeměmi. Mnoho chudých zemí dosahuje vyšší úrovně spravedlnosti, což je sice na jednu stranu pozitivní výsledek, který ale na druhou stranu znamená genderově neutrální distribuci chudoby. Ve skutečnosti často totiž platí opak: u mnoha zemí, které vykazují přijatelné průměrné hodnoty sociálních ukazatelů se za těmito průměry skrývají velké nerovnosti mezi muži a ženami. Odstranění genderových nerovností tedy může být dosaženo aktivní politikou a úspěch není podmíněn zvyšováním úrovně příjmů obyvatelstva.

Nejvyššího umístění v GEI 2008 opět dosáhly Švédsko, Finsko a Norsko (viz. Tab. 2). I když tyto tři země nevedou žebříčky ve všech jednotlivých složkách, ze kterých je index komponován (viz. rozdíly ve vzdělání, podílu na moci a socioekonomickém postavení), umísťují se velmi dobře v každém z nich. Německo je celkově na čtvrté příčce, a Rwanda (jako jedna z nejhudších zemí světa) je pátá. Ve všech těchto případech byla genderová nerovnost snížena prostřednictvím aktivních politických opatření, včetně zavedení genderových kvót pro politickou participaci žen

ve volených orgánech a regulace trhu práce v zájmu větší spravedlnosti.

Česká republika je s hodnotou GEI (r. 2008) 69 spolu s Kyprem, Čínou, Hondurasem, Peru a Brazílií na 52. místě a zároveň patří mezi země s klesající hodnotou indexu, tudíž mezi ty, kde se nerovnosti a disproporce v celkovém společenském postavení žen a mužů zvětšují. Tento výsledek však pouze v kontextu mezinárodního srovnání potvrzuje regresivní vývoj v oblasti genderové spravedlnosti, na který je jak neziskovým sektorem, tak vědeckou komunitou systematicky poukazováno již delší dobu. Nepřekvapivě Česká republika vykazuje nejhorší výsledek (43) v oblasti společenského vlivu žen (tj. zastoupení žen v politických a dalších mocenských pozicích v oblasti managementu a technických oborech), nicméně ani ekonomické postavení žen v ČR nedosahuje zdaleka úrovně genderové spravedlnosti (64). V oblasti **vzdělání** dosahuje Česká republika hodnoty indexu 97, tedy téměř rovnosti ve vzdělání mužů a žen. Zajímavou perspektivu také nabízí porovnání České republiky v kontrastu s některými zeměmi, které jsou u nás médií stereotypně prezentovány jako genderově opresivní. Například stejná hodnota indexu Číny či lepší výsledek hodnoty indexu v zemích jako například Rusko, Filipíny, Ukrajina či Kuba. Toto srovnání nelze samozřejmě zobecnit na celkovou společenskou situaci, nicméně jeho výpovědní hodnota o postavení žen ve srovnání s muži ukazuje na

negativní společenský vývoj u nás, včetně úrovně uspořádání, pokud je posuzováno i genderovou (ne)demokratičností našeho společenského perspektivou. [18]

Tab. 2: Gender versus terciární vzdělání a příjmy (vybrané země dle GEI 100-75)

Země (hodnota BCI ♣, 0-100)	Dosažená úroveň GEI	Zaostávání v brutto podílu zapsaných do terciárního vzdělávání (muži/ženy) •	Odhad poměrů příjmů (ženy/muži) ♠
Austrálie (99)	76	1,25	0,7
Barbados (99)	77	2,46	0,6
Dánsko (98)	80	1,39	0,7
Filipíny (77)	76	1,23	0,6
Finsko (100)	85	1,21	0,7
Island (100)	78	1,91	0,7
Kanada (99)	76	1,36	0,6
Kazachstán (98)	75	1,43	0,6
Kolumbie (90)	75	1,09	0,6
Kongo (79)	78	1,91	0,5
Litva (99)	77	1,56	0,7
Lotyšsko (99)	76	1,79	0,7
Nizozemsko (100)	78	1,07	0,6
Norsko (100)	84	1,53	0,8
Nový Zéland (98)	78	1,49	0,7
Ruská federace (98)	76	1,37	0,6
Rwanda (23)	80	0,62	0,7
Spojené království (99)	75	1,39	0,7
Spojené státy (99)	75	1,41	0,6
Španělsko (99)	77	1,22	0,5
Švédsko (100)	89	1,55	0,8
Uruguay (96)	75	2,02	0,6
... Česká republika (99)	... 69	1,16	0,5

Zdroj: vlastní, úprava dle [23]

Pozn.:

♣ BCI = Basic Capabilities Index (Index základních schopností)

• poměr brutto procenta žen zapsaných do škol terciárního vzdělávání k brutto procentu mužů zapsaných do škol terciárního vzdělávání

♠ poměr odhadovaného příjmu žen k odhadovanému příjmu mužů; vzhledem k tomu, že nejsou k dispozici všechna data členěná podle genderu, příjmy žen a mužů odhadl UNDP (Rozvojový program OSN) na základě údajů o poměru nezemědělských mezd žen k nezemědělským mzdám mužů, podílu žen a mužů na ekonomicky aktivní populaci, celkové ženské a mužské populaci a HDP na obyvatele (v paritě kupní síly v USD)

2. První dimenze - Nerovnost ve vzdělání

Nerovnost ve vzdělání je odvozena z genderového rozdílu v následujících indikátorech:

- úroveň gramotnosti,
- účast na základním vzdělání,
- účast na středoškolském vzdělání,
- účast na **vysokoškolském** vzdělání.

Vzdělání je oblastí GEI s nejvyšším počtem zemí dosahujících uspokojivé úrovně spravedlnosti. Brožová [4] uvádí diskriminaci ve vzdělání jako diskriminaci v přístupu k lidskému kapitálu a skutečnost, že GEI je v této oblasti celkem vyrovnaný, svědčí o snaze vyrovnat podmínky vstupu na trh práce (premarket discrimination). Nicméně i zde situace je alarmující a ve 40 % zemí dochází k jejímu zhoršování; mezi nimi je mnoho těch, ve kterých už nyní panují velmi špatné poměry (dle Populačního fondu OSN (UNFPA) nemělo 31 % žen žádné školní vzdělání, zatímco mužů bylo ve stejné situaci pouze 18 %). [9] Jaký je celkový vývoj ve sféře vzdělávání? Poměr mezi zlepšujícími a zhoršujícími se zeměmi je znepokojivý. Případy zhoršení převyšují případy zlepšení více než dvakrát!

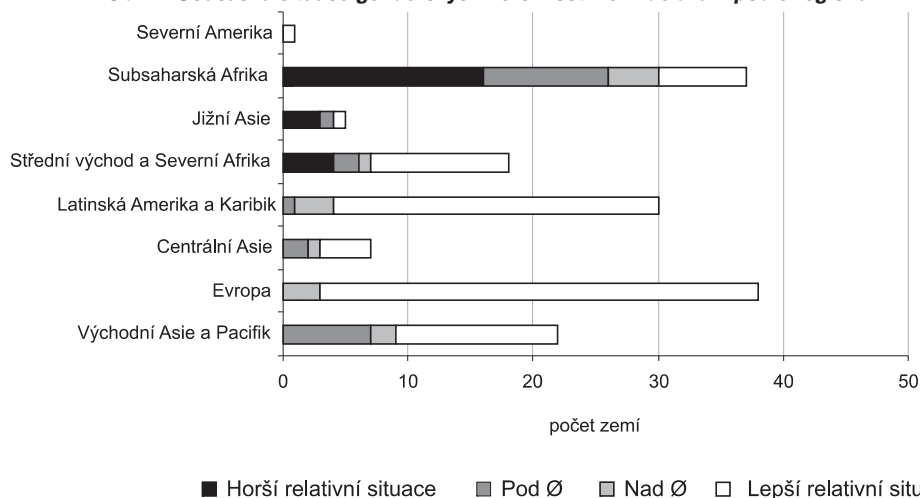
2.1 Vzdělání a celosvětové regiony

Nespravedlnosti v přístupu ke vzdělání z důvodu genderu jsou soustředěny v několika málo

regionech a v souhrnných analýzách tedy mizí či nejsou dobře viditelné. Na regionální úrovni lze nalézt značné rozdíly v severní Africe a menší v jižní Asii, Latinské Americe a střední Asii (viz. Obr. 2). Na druhé straně mechanismy genderové diskriminace ve vzdělávání se netýkají jen přístupu, ale působí také uvnitř systému, takže přístup do vzdělávacího systému je sice důležitým prvkem, ale ne jediným. Tyto mechanismy mají tendenci se po čase znovu vracet a bývají stále skrytější. Z tohoto důvodu je velmi důležité věnovat pozornost metodám vzdělávání a provozu vzdělávacích organizací. V mnoha případech právě učební materiály zvětšují modely chování, jež reprodukují negativní genderové stereotypy. [15]

Při měření spravedlnosti ve vzdělání se kategoričké rozdíly objevují u ukazatele zaostávání v míře gramotnosti: v zemích s horší relativní situací připadají na jednoho negramotného muže dvě negramotné ženy, zatímco v zemích s lepší relativní situací je poměr téměř vyrovnaný, i když ani zde není úplná spravedlnost. Důvodem je, že v zemích v lepší relativní situaci se negramotnost vyskytuje u starších generací, v jejichž mládí ještě vzdělávací systém nenabízel mužům a ženám stejné příležitosti. To poukazuje na vnitřní setrvačnost, jež je osobitým rysem genderové nerovnosti a upozorňuje nás na nutnost zavádět opatření ve prospěch spravedlnosti co nejdříve a udržovat je

Obr. 2: Současná situace genderových nerovností ve vzdělávání podle regionů

Zdroj: [9]

neustále v chodu. Správnost tohoto závěru je potvrzována faktem, že v některých zemích byly rozdíly mezi ženami a muži v přístupu k základnímu, střednímu a vyššímu vzdělání nejen odstraněny, ale ženy začínají dokonce vykazovat vyšší procenta zapsaných než muži. Tato tendence zemí s lepší relativní situací začíná být výrazná zejména u **terciárního vzdělávání**, kde z každých pěti imatrikulovaných osob jsou tři ženy a dva muži.

2.2 Vzdělání v ČR

Česká republika začala usilovat o naplňování cílů evropské strategie v oblasti vzdělávání a zaměstnanosti v první polovině 90. let 20. století. Cíle lisabonské strategie se promítají v zásadních strategických dokumentech a politikách vypracovaných v ČR ještě před vstupem do EU (např. Národní akční plán zaměstnanosti, Národní program rozvoje vzdělávání v ČR, Strategie rozvoje lidských zdrojů pro ČR, Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje výchovně vzdělávací soustavy České republiky apod.).

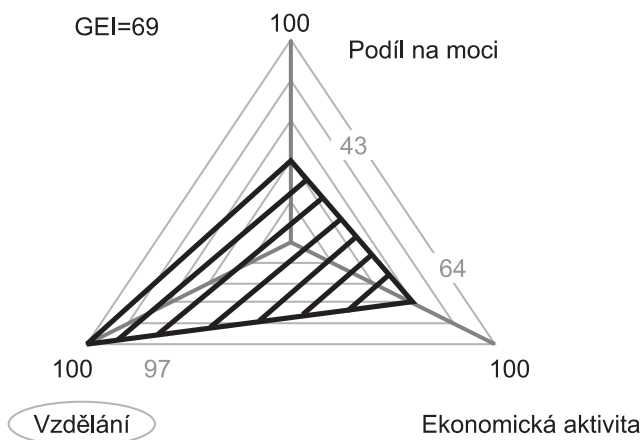
Jak již bylo řečeno ve 2. kapitole – Česká republika v oblasti první dimenze GEI, tj. „Vzdělání“ dosáhla téměř genderové spravedlnosti (tj. hodnoty indexu 97) – (viz. Obr. 3), avšak to neznamená, že na tomto poli působnosti není co zlepšovat. Právě naopak - koncem r. 2008 byla v naší republice započata dlouho diskutovaná reforma terciárního vzdělávání, a to z následujících důvodů:

- systém terciárního vzdělávání byl podfinancován (zdroje pro financování z veřejných zdrojů jsou omezené a soukromé zdroje jsou minimální),
- systém byl málo diverzifikován (expanze by mohla ohrozit kvalitu, je tedy nutné přejít od kvantity ke kvalitě),
- systém byl spravován metodami, které neodpovídají nové roli terciárního vzdělávání ve společnosti a v ekonomice (slabá role managementu v institucích terciárního vzdělávání),
- systém byl málo efektivní, tj. jeho aktéři měli tendenci maximalizovat vstupy bez odpovědnosti za výstupy, v systému také chyběla konkurence. [14]

Za hlavní znaky reformy terciárního vzdělávání lze dle MŠMT [14] považovat:

- posílení autonomie,
- posílení pravomocí správní rady,
- zřízení Rady terciárního vzdělávání,
- formace typických výzkumných univerzit (fakult), tj. center špičkového výzkumu s důrazem na výchovu doktorandů/doktorandek, základní i aplikovaný výzkum, tvorbu inovačního potenciálu,
- existence segmentu poskytujícího profesně orientované vzdělání (tj. vazba na trh práce, spolupráce se zaměstnavateli),
- jednotný systém akreditací pro všechny instituce terciárního vzdělávání (tj. vysokoškolského i profesního),

Obr. 3: Index genderové spravedlnosti České republiky

Zdroj: [9]

- existence vnitřního systému hodnocení a řízení kvality,
- zdůraznění tzv. „LLL - LongLifeLearning“, tj. celoživotního vzdělávání,
- individuální projekt národní OP VK – Reforma terciárního vzdělávání, apod.

2.3 Návratnost investice do vysokoškolského vzdělávání - výzkum

Ve vysokoškolských vzdělávacích systémech jednotlivých zemí existují výrazné rozdíly také z hlediska financování. V řadě zemí se studenti na veřejných vysokých školách podílejí na financování platbou školného, V České republice studenti za studium na veřejných vysokých školách prozatím školné neplatí. Velkou otázkou stále zůstává jeho zavedení, které je jedním z hlavních bodů navrhaných v tzv. Bílé knize, která přichází s reformou terciárního vzdělávání u nás. Před několika lety začaly v ČR vznikat soukromé vysoké školy, kde je hlavním zdrojem příjmů do rozpočtu vysoké školy právě školné. V průměru se jedná o částku více než 50 000 Kč ročně. Diskuse k zavedení školného jsou častým tématem ekonomických statí, článků a monografií; zajímavý přístup simulace s modely systému vysokých škol přináší např. článek T. Cahlika a kol. [6], jenž „může být varováním pro příliš jednostranné odpůrce či příznivce školného“ [6, str. 65]. Pohled na vzdělávací úroveň v České republice rovněž ukazuje, že v terciárním vzdělání jako složce lidského kapitálu jsme pod úrovní vyspělých zemí, i když sekundární vzdělání je nad touto úrovní [12].

Cílem této kapitoly je analyzovat očekávané výděly studentů prvních ročníků VŠ z pohledu návratnosti této investice, a to jak na vybraných českých, tak také pro srovnání na jedné zahraniční univerzitě v Anglii. Cílem je zhodnotit výši očekávané návratnosti v mezinárodním srovnání, a i s ohledem na případné zavedení školného v ČR a zároveň verifikovat předpoklad, že dle teorie lidského kapitálu studenti vysokých škol očekávají v budoucnosti vyšší příjmy a další možné formy výhod spojených s touto formou vzdělávání oproti tomu, kdyby dosáhli pouze vzdělávání sekundárního [21]. Podrobně je metodologie výzkumu uvedena v souhrnné syntetické studii *Lidský kapitál a očekávaná návratnost investice do vysokoškolského vzdělávání* [20].

Během akademických let 2004/2005 – 2007/2008 (pozn.: v rámci výzkumného projektu GA ČR č. 402/09/1123 pokračujeme rovněž v akademických letech 2008/2009 a 2009/2010) byl realizován průzkum zaměřený na očekávání studentů, která se týkají výše jejich reálných výdělků při dosažení středoškolského a vysokoškolského vzdělání. Oslovováni byli vždy studenti prvních ročníků vybraných ekonomických fakult českých univerzit (konkrétně na Technické univerzitě v Liberci, Vysoké škole ekonomické v Praze a Univerzitě Pardubice) a dále britské University of Huddersfield Business School. Studenti vyplňují dotazník, a to v jazyce českém na českých univerzitách (Liberec, Praha, Pardubice) nebo v jazyce anglickém (Huddersfield) [11]. Doposud byly získány vyplněné dotazníky od 2 609 respondentů.

Anonymní dotazník obsahuje zprvu obecné otázky týkající se pohlíbí se jednoho respondenta. V následující části studenti odpovídají na otázky vztahující se k očekávání jejich budoucích výdělků, konkrétně očekávaných příjmů ihned po absolvování vysoké školy (tj. jako čerstvých absolventů) v jejich prvním zaměstnání a očekávaných příjmů po desetileté praxi od ukončení vysoké školy. Studenti v těchto dvou dimenzích určují minimální, průměrné a maximální hodnoty. Další část dotazníku obsahuje opět očekávané hodnoty výdělků minimální, průměrné a maximální v případě dosažení pouze středoškolského vzdělání. Návratnost počítanou z těchto průměrných odhadů přináší Tab. 3. Další část dotazníkového šetření se věnuje odhadu možných příjmů svých kamarádů a přátel – opět ve dvou dimenzích: čerstvých absolventů vysoké školy a vysokoškoláků s desetiletou praxí. Předposlední fáze dotazníku je zaměřena na data o úrovni dosaženého vzdělání rodičů (základní, středoškolské, vysokoškolské) a jejich příjmu (výběr z intervalů v Kč: do 5 tis., 5 001 – 10 tis., 10 001 – 15 tis., 15 001 – 20 tis., 20 001 – 30 tis., 30 001 – 40 tis., 40 001 – 50 tis., nad 50 tis.), pokud ho studenti znají. Poslední otázka se týká místa, kde by studenti chtěli po absolvování vysoké školy pracovat (Liberec, Praha, Pardubice, vybraný kraj ČR, EU, Severní Amerika, Austrálie, apod.). Tato data jsou podrobena analýze, která je však nad rámec tohoto příspěvku.

Data očekávaných výdělků respondentů jsou analyzována především z pohledu výpočtu očekávané návratnosti. K výpočtu používají autoři tzv. zkrácené metody, která je založena na vztahu

mezi očekávaným příjmem v případě dosažení VŠ vzdělání a vzdělání středoškolského. Výpočet je závislý na počtu let studia a také na placení školného (v případě VB je do vzorce zahrnut náklad v podobě placení školného). U výpočtů odhadů studentů z univerzity v Huddersfieldu se také liší započtená doba studia, jedná se pouze o 3,5 roku, a to z toho důvodu, že většina studentů ve Velké Británii absolvuje pouze bakalářské studium.

Základní vztah použitý pro výpočet návratnosti zkrácenou metodou je uveden ve vzorci č.1, pro výpočet dat na univerzitě v Huddersfieldu je pak vzorec upraven a školné, a to v závislosti na tom, jakou formou bylo vybíráno (od roku 2007 bylo zavedeno placení tzv. odloženého školného).

$$r_s = \frac{AE_i - AE_j}{k \cdot S \cdot AE_j} \quad (1)$$

AE_i = průměrný hrubý očekávaný příjem studentů s univerzitním vzděláním,

AE_j = průměrný hrubý příjem student se středoškolským vzděláním

k = koeficient rovný 1,

S = počet let strávených na univerzitě,

r_s = % očekávané návratnosti investice do vzdělávání.

Tab. 3 obsahuje návratnosti investice do vzdělání (v rozdělení muži/ženy) v České republice a v Huddersfieldu. Je patrné, že v Anglii ženy očekávají vyšší návratnost investice do vzdělání než-li muži. A naopak, výsledky z českých univerzit poskytují opačné výsledky, muži očekávají vyšší návratnost investice do vzdělání než-li ženy.

Rovněž je také zajímavé, že britské ženy očekávají vyšší návratnost investice do vzdělání než-li jejich české protějšky, zatímco britští muži očekávají nižší návratnost investice do vzdělání oproti českým mužům.

V rámci výzkumu byla analyzována také data vybraných soukromých ekonomických fakult. V prvních letech realizace výzkumu byla prvotně zkoumána hypotéza, zda studenti soukromých vysokých škol očekávají vzhledem k vyšším přímým nákladům spojeným se studiem (výše zmiňované školné) také vyšší návratnost. Tato hypotéza však nebyla potvrzena a výsledky očekávané výše návratnosti investice do VŠ u studentů soukromých a veřejných vysokých škol byly velmi podobné. Vzhledem k tomu, že ve Velké Británii soukromé vysoké školy téměř neexistují (až na jedinou výjimku), nemohly být srovnatelné údaje získávány také za Velkou Británii.

Výpočty očekávané návratnosti ukazují, že studenti chápou investici do VŠ vzdělání jako velmi výhodnou. Výše vypočtené návratnosti výrazně převyšuje návratnost z realizace jiných typů investic a může být tak silným argumentem pro příznivce zavedení školného u nás, samozřejmě za předpokladů zajištění plně funkčního systému, který i přes tento fakt umožní studium všem.

Výsledky realizovaného průzkumu českých a britských studentů ukazují, že studenti jsou velmi dobře informováni o možnostech svých budoucích reálných výdělků. Jsou zde jisté rozdíly mezi mužskými a ženskými očekávanými, především v otázce očekávaných příjmů ihned po ukončení vysoké školy, tj. čerstvých absolventů v prvním zaměstnání (více viz [22]).

Tab. 3: Návratnost investice (v %) dle pohlaví

Akademický rok	Huddersfield (VB)				Česká republika			
	Čerství absolventi VŠ		VŠ s 10-ti letou praxí		Čerství absolventi VŠ		VŠ s 10-ti letou praxí	
	Muži	Ženy	Muži	Ženy	Muži	Ženy	Muži	Ženy
2004/2005	14,64	19,38	22,53	29,20	11,72	11,39	15,12	13,85
2005/2006	12,66	15,38	17,76	18,02	13,45	11,86	22,30	7,19
2006/2007	9,95	15,18	18,50	14,77	12,26	11,65	23,65	17,62
2007/2008	13,48	13,00	18,12	29,67	12,72	10,59	22,69	18,10
Celkový průměr	12,68	15,74	19,23	22,92	12,54	11,37	20,94	14,19

Zdroj: [22]

Záměrem řešitelského týmu je rozšířit výzkum na další britské vysoké školy. Snahou je zahrnout do průzkumu alespoň další dvě Business Schools, a to minimálně jednu z Londýna z toho důvodu, aby bylo možné srovnávat data také z pohledu regionů, jak je tomu u ČR. S ohledem na toto byly také ekonomické fakulty do výzkumu vybírány. Rovněž přínosem by bylo rozšíření výzkumu do dalších geografických oblastí. Prozatím probíhají jednání s partnerskými univerzitami ve Španělsku, Švýcarsku, Francii a Německu>. Vnímání českých a britských studentů, co se týče vzdělání, je srovnatelné (GEI ČR 69, GEI United Kingdom 75); neznamená to však, že v ostatních zemích nemůžou být očekávání studentů odlišná.

Závěr

S postupující globalizací se v rámci různých studií začíná přesouvat pozornost od národní k nadnárodní úrovni. Tariq Banuri doporučuje pohlédnout na celý svět jako na „Earthland“. Na globální úrovni dnes nalezneme větší nerovnosti než v rámci kterékoliv země světa, a proto je možné svět považovat za jedinou, špatně spravovanou rozvojovou zemi. [1] „Sever“ a „Jih“ se stále rychleji vzdalují svému původnímu geografickému významu: v rozvojových zemích nalezneme ostrovy krajního bohatství a v rozvinutých zemích se nacházejí rozlehlé ostrovy chudoby, která bezpochyby představuje jeden z nejvýznamnějších způsobů znevýhodnění žen i mužů, a je proto nezbytné ji zařadit po bok genderu, třídy, etnicity apod. Ti, kteří bojují proti globální chudobě, ale neberou v potaz nerovnosti mezi muži a ženami a ti, kteří bojují za práva žen, aniž by je zajímala chudoba (především „Jihu“), nejsou ve svém výzkumu celiství. Nestudovali by totiž všechny chudé a všechny ženy, nýbrž svůj výzkum by prováděli v zájmu úzkých zájmových skupin: bohatých žen „Severu“, anebo chudých mužů „Jihu“.

Jak bylo řečeno v úvodu, genderovou nespravedlnost lze spatřovat ve třech různých oblastech: ve vzdělání, socioekonomickém postavení a podílu na moci. Dle indexu GEI 2008 pouze malé procento zemí dosáhlo úrovně genderové rovnosti v oblasti vzdělání (100), ve zbývajících dvou dimenzích je situace daleko vážnější a ve většině zemí se tyto složky indexu pohybují pouze na či dokonce pod úrovní středové hodnoty (50). V současné době si prozatím netroufáme určit, v jakém časovém horizontu se oblast socioeko-

nomického postavení a podílu na moci posune blíže úrovni genderové rovnosti? Rovněž výzkum realizovaný na Technické univerzitě v Liberci (viz. kapitola 3.3) zaměřený na návratnost investice do vysokoškolského vzdělávání nám doposud nepokryl bližší odpověď na výše uvedenou otázku.

Tento příspěvek byl zpracován s podporou projektu Grantové Agentury České republiky č. 402/09/1123 „Návratnost investice do vysokoškolského vzdělání: komparace očekávaných a reálných výdělků v České republice a vybraných zemích“.

Literatura

- [1] BANURI, T. 2008. *The World is a developing country*. [online] [cit. 30. 06. 2009] Dostupné z: <<http://blip.tv/file/1022261>>.
- [2] BECKER, G. S. 1997. *Teorie preferencí*. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-7169-463-0.
- [3] BISIO, R. 2008. *Rights is the Answer*. Instituto del Tercer Mundo: Uruguay. [online] [cit. 09. 07. 2009] Dostupné z: <http://www.socialwatch.org/sites/default/files/pdf/en/watchers2008_eng.pdf>.
- [4] BROŽOVÁ, D. 2006. Diskriminace žen v ekonomické teorii. *Politická ekonomie*, 2006, č. 5, s. 646 – 660. ISSN 0032-3233.
- [5] BLUNDELL, R., DEARDEN, L., MEGHIR, C., SIANESI, B. Human Capital Investment: the Returns from Education and Training to the Individual, the Firm and the Economy, *Fiscal Studies*, 1999, vol. 20, No. 1, pp 1-23. ISSN 0143-5671.
- [6] CAHLÍK, T., HLAVÁČEK, J., MARKOVÁ, J. Školné či dotace? (Simulace s modely systému vysokých škol) *Politická ekonomie*, 2008, č. 1, str. 54 – 66. ISSN 0032-3233.
- [7] COHN, E., ADDISON, J. T. The Economic Returns of Lifelong Learning in OECD Countries. In: Belfield, C. R., Levin, H. M. (eds.) *The Economics of Higher Education*. Cheltenham: Edward Elgar, 2003, pp. 3 - 57. ISBN 1-84376-062-2.
- [8] GLEWWE, P. The Reference of Standard Estimates of Rates of Return to Schooling for Education Policy: a Critical Assessment. *Journal of Development Economics*, 1996, vol. 51, pp 267-290. ISSN 0304-3878.
- [9] *Global Education Digest 2008. Comparing Education Statistics Across the World*. Canada: UNESCO Institute for Statistics, p. 296. ISBN 978-92-9189-062-0. Dostupné z: <<http://www.uis.unesco.org>>, <<http://www.unfpa.org/swp/2002/english/ch1/index.htm>>.

- [10] KRUGER, A. B., LINDAHL, M. 2001. Education for Growth: Why and for Whom? *Journal of Economic Literature*, vol. XXXIX, pp 1101-1136. ISSN 022-0515.
- [11] MARŠÍKOVÁ, K., ANCHOR, J. Student Perceptions of the Returns to Higher Education in the Czech Republic and in the United Kingdom: Evidence from Economics and Business Studies. *E + M Ekonomie a Management*, 2006, roč. 9, č. 2. ISSN 1212-3609.
- [12] MATOUŠKOVÁ, Z. Představuje lidský kapitál konkurenční výhodu ČR? *Politická ekonomie*, 2007, č. 3, ISSN 0032-3233.
- [12] MCMAHON, W. W. 1987. Expected Rates of Returns to Education In: Psacharopoulos, G. (ed.) *Economics of Education. Research and Studies*. Oxford: Pergamon Press. ISBN 0 08 033379 6.
- [13] PSACHAROPOULOS, G. 1994. Returns to Investment in Education: A Global Update, *World Development*, 1994, vol. 22, No. P, pp 1325-1343. ISSN 0305-750X.
- [14] Reforma terciárního vzdělávání. Tisková konference MŠMT. 2009. [online] [cit. 15. 06. 2009] Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/pro-novinare/reforma-vysokych-skol-zacina>>.
- [15] ŘEHOŘOVÁ, P. Gender Mainstreaming v zemích EU. In *Sborník z mezinárodní konference Svět práce a kvalita života v globalizované ekonomice*. Praha: VŠE, 2007, 10 s. ISBN 978-80-245-1207-5.
- [16] SAKELLARIOU, C. Rates of Return to Investments in Form and Technical/Vocational Education in Singapore, *Education Economics*, 2003, vol. 11, No. 1, pp 73-87. ISSN 0964-5292.
- [17] SILNÁ, K. *Mezinárodní síť Social Watch*. [online] Praha: Ekumenická akademie, 2008. [cit. 22. 06. 2009] Dostupné z: <<http://www.ekumakad.cz/clanky-a-publikace.shtml?x=2122436>>.
- [18] UHDE, Z. Sociální práva a genderová spravedlnost: dva pilíře transnacionální sítě *Social Watch*, 2009. [online] [cit. 25. 07. 2009] Dostupné z: <<http://www.genderonline.cz/view.php?cisloclanku=2009012811>>.
- [19] URBÁNEK, V. et al. Changes in Funding of Higher Education in the Czech Republic *European Journal of Education*, 1994, No. 2929. ISSN 0141-8211.
- [20] URBÁNEK, V., MARŠÍKOVÁ, K. (ed). 2005. *Lidský kapitál a očekávaná návratnost investice do vysokoškolského vzdělávání v České republice a v zemích Evropské unie. Syntetická závěrečná studie*. Liberec: TUL, 2005. ISBN 80-7372-024-8.
- [21] URBÁNEK, V., NEPOLSKÁ, K. Higher Education as a Mixed Good: Its Provision at Public and Private Institutions and Consequences for Returns on Private Investment, *E+M Ekonomie a Management*, 2003, roč. 6, Special Issue, s. 16 – 21. ISSN 1212-3609.
- [22] URBÁNEK, V., MARŠÍKOVÁ, K., ANCHOR, J., FIŠEROVÁ, J. *Student Perceptions of Financial Returns to Higher Education in the Czech Republic and England: Evidence from Business Schools*. *Economics of Education Review*, 2009. ISSN 0272-7757.
- [23] Zpráva Social Watch. *Odpověď zní: Lidská práva*. Praha: Ekumenická akademie, 2008. Dostupné z: <<http://www.socialwatch.org/statistics2008>>.

doc. Ing. Václav Urbánek, CSc.

Technická univerzita v Liberci
 Ekonomická fakulta
 Katedra podnikové ekonomiky
 Studentská 2, 461 17 Liberec
 Česká republika
 vaclav.urbaneck@tul.cz

Ing. Kateřina Maršíková, Ph.D.

Technická univerzita v Liberci
 Ekonomická fakulta
 Katedra podnikové ekonomiky
 Studentská 2, 461 17 Liberec
 Česká republika
 kateřina.marsikova@tul.cz

Ing. Pavla Řehořová, Ph.D.

Technická univerzita v Liberci
 Ekonomická fakulta
 Katedra podnikové ekonomiky
 Studentská 2, 461 17 Liberec
 Česká republika
 pavla.rehorova@tul.cz

Doručeno redakci: 30. 8. 2009

Recenzováno: 16. 10. 2009, 26. 10. 2009

Schváleno k publikování: 11. 1. 2010

ABSTRACT**TERTIARY EDUCATION AS A PART OF THE GENDER EQUITY INDEX****Václav Urbánek, Kateřina Maršíková, Pavla Řehořová**

The net of civic associations Social Watch created the alternative indicators for measurement of situation development within equality of males and females (GEI – Gender Equity Index) and satisfying of basic human needs (BCI – Basic Capability Index). This paper is devoted to gender inequity, i. e. education, socioeconomic standing and share of authority. The primary attention is devoted to the education, let us say tertiary education. The questions of tertiary education are solved not only from the global view, but also from the national view, i. e. from the view of the Czech Republic. Within this Gender Equity Index dimension is our republic in the front places of the imaginary rank, within the remaining two dimensions there is not the situation so positive and it is necessary to find any solution leading to the improvement of the current position, preferably in the near future. The last part of this paper is devoted to the research realized within the Technical University of Liberec: during the academic years 2004/2005 – 2007/2008 survey of earnings expectations was undertaken. First year students (Technical University of Liberec, University of Economics Prague, University of Pardubice, University of Huddersfield Business School -UK) were surveyed. The result of the surveys of Czech and British students show that students are very well aware of their possible (expected) earnings. Although the results of this study show a striking similarity between student perceptions in the Czech Republic (GEI 69) and United Kingdom (GEI 75), this does not automatically mean that the same will be true in other countries.

Key words: education; gender equity index; (in)equality.

JEL classification: I21, J16.